

Capitolul VI. SPAȚIUL RURAL ÎN REGIUNEA VEST

VI.1. Analiza și diagnoza spațiului rural

Etimologic cuvântul *rural* provine din latinescul *rurs, ruris* și se referă la cultură, câmpuri, teritoriu ocupat, locuit, amenajat și muncit de om. Ruralul reprezintă spațiul terestru unde predomină pădurile, culturile și spațiile verzi și care se bazează pe o societate predominant agricolă.

Spațiul rural are capacitatea de a conserva și reconstrui cadrul natural, ca urmare a unei presiuni antropice mai reduse, asociată cu tipul exploatării economice și nivelul general de dezvoltare al forțelor de producție. Câmpurile extinse de culturi, absența căilor principale de comunicație, prezența insulară a cadrului construit de dimensiuni mai mici și a turmelor de animale, trădează prezența ruralului.

Îndeosebi în secolul al XX-lea, sub impactul urbanizării, spațiul rural a cunoscut modificări structurale evidente, amenajări și ameliorări pentru creșterea capacității de producție a pământului și pentru modernizarea habitatului rural.

Expansiunea spațiului urban, dezvoltarea căilor de comunicație, implantarea unor activități neagricole, introducerea unor tehnici și tehnologii, au dus la încărcarea spațiului rural cu noi elemente și noi relații, îmbogățindu-l calitativ și cantitativ.

Desigur, pentru a face o analiză cât mai exactă a ceea ce înseamnă spațiul rural, cu toate elementele sale caracteristice, nu putem să delimităm ruralul de urban. Cel mai adesea, spațiul rural interacționează cu spațiul urban. Cunoașterea ruralului, în toate dimensiunile sale, reclamă, din multe puncte de vedere, o analiză comparativă „rural-urban”. Diferențele dintre zonele rurale și cele urbane, din punct de vedere al organizării economice și sociale, precum și a problemelor dezvoltării, sunt rezultatul distincției „rural-urban”.

„Problema dezvoltării și amenajării rurale este una dintre cele mai complexe teme ale contemporaneității, datorită faptului că, în esența sa, presupune realizarea unui echilibru între cerința de conservare a spațiului rural din punct de vedere economic, ecologic și socio-cultural, pe de o parte, și tendința de modernizare a vieții rurale, pe de altă parte. În același timp, dezvoltarea și amenajarea rurală se află la confluența dintre tendința de expansiune a urbanului, a dezvoltării agresive a industriei pe seama spațiului rural și cerința de a menține, pe cât este posibil, ruralul la dimensiunile sale actuale. Dezvoltarea și amenajarea rurală, care tind să se modernizeze, au ca principal obiectiv menținerea și conservarea caracterului național al spațiului și culturii rurale, iar acolo unde s-au produs grave distrugerii fizice sau socio-culturale locale, regionale sau naționale (cum este cazul țărilor foste comuniste și în unele zone superindustrializate din Europa occidentală) se propune soluția reconstrucției sau, eventual, restaurării acestor zone, în sensul readucerii lor la standardele de ruralitate.”¹

¹ Otiman Păun Ioan – “Dezvoltarea rurală durabilă a României în contextul integrării europene”

„Conform definiției din Carta Europeană a Spațiului Rural, spațiul rural cuprinde o zonă interioară sau de coastă care conține satele și orașele mici, în care majoritatea părții terenului este utilizată pentru:

- a) agricultură, silvicultură, acvacultură și pescuit;
- b) activități economice și culturale ale locuitorilor acestor zone (artizanat, industrie, servicii);
- c) amenajările de zone neurbane pentru timpul liber și distracție (sau rezervații naturale);
- d) alte folosințe (cu excepția celor de locuit).”²

„La nivel european, spațiul rural ocupă 85% din suprafața teritoriului, cu decalaj pronunțat față de urban în asigurarea calității vieții. În viziunea europeană satul are trei funcții principale: funcția economică (agricultură, silvicultură, industrie forestieră, artizanat etc.), funcția ecologică (orientată spre conservarea resurselor naturale, spațiilor verzi, mediului, peisajelor și biodiversității) și funcția socio-culturală, menită să asigure și să lărgască viața asociativă locală.”³

Tabelul VII. 1 Criterii naționale folosite în clasificarea așezărilor rurale

Țara	Criterii naționale folosite în clasificarea așezărilor rurale
<i>Austria</i>	Comunități cu mai puțin de 5000 de locuitori
<i>Danemarca</i>	Aglomeratiile cu mai puțin de 200 de locuitori
<i>Franța</i>	Comune conținând o aglomerație de mai puțin de 2000 de locuitori, locuind în case învecinate sau la distanță de nu mai mult de 200 de metri unele de altele
<i>Grecia</i>	Populația municipalităților și comunelor în care cel mai mare centru de populație are mai puțin de 2000 de locuitori
<i>Islanda</i>	Localități cu mai puțin de 200 locuitori
<i>Irlanda</i>	Așezări cu mai puțin de 500 locuitori
<i>Luxemburg</i>	Comune având mai puțin de 2000 de locuitori în centrul administrativ
<i>Olanda</i>	Municipalități cu o populație mai mică de 2000 de locuitori dar cu mai mult de 20% din populația activ economică angajată în agricultură, excluzând anumite municipii rezidențiale de navetiști
<i>Norvegia</i>	Localități cu mai puțin de 200 de locuitori
<i>Portugalia</i>	Aglomeratii și alte zone administrative cu mai puțin de 10.000 de locuitori
<i>Suedia</i>	Localități cu mai puțin de 200 locuitori.
<i>Scoția</i>	Aglomeratii și alte zone administrative cu mai puțin de 1000 de locuitori
<i>Spania</i>	Municipalități cu mai puțin de 2000 de locuitori
<i>Elvetia</i>	Comune cu mai puțin de 10.000 de locuitori

Sursa: Anuarul Demografic al Națiunilor Unite (*United Nations Demographic Yearbooks*)

² Otiman Păun Ioan – “Restructurarea agriculturii și dezvoltarea rurală a României în vederea aderării la Uniunea Europeană”, 2000, ed. Agroprint, Timișoara, pg.30.

³ Idem, pg. 275.

Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) folosește un singur indicator pentru a deosebi așezările rurale de cele urbane: numărul de locuitorilor pe kmp. Din acest punct de vedere sunt considerate așezări rurale acele zone în care densitatea populației nu depășește 150 locuitori/kmp.

În România, o localitate rurală este acea localitate în care majoritatea forței de muncă se află concentrată în agricultură, silvicultură, pescuit, oferind un mod specific și viabil de viață locuitorilor săi, și care prin politicile de modernizare își va păstra și în perspectivă specificul rural.

PLANUL DE AMENAJARE A TERITORIULUI NAȚIONAL
SECȚIUNEA a IV-a - REȚEAUA DE LOCALITĂȚI
REȚEAUA DE LOCALITĂȚI RURALE

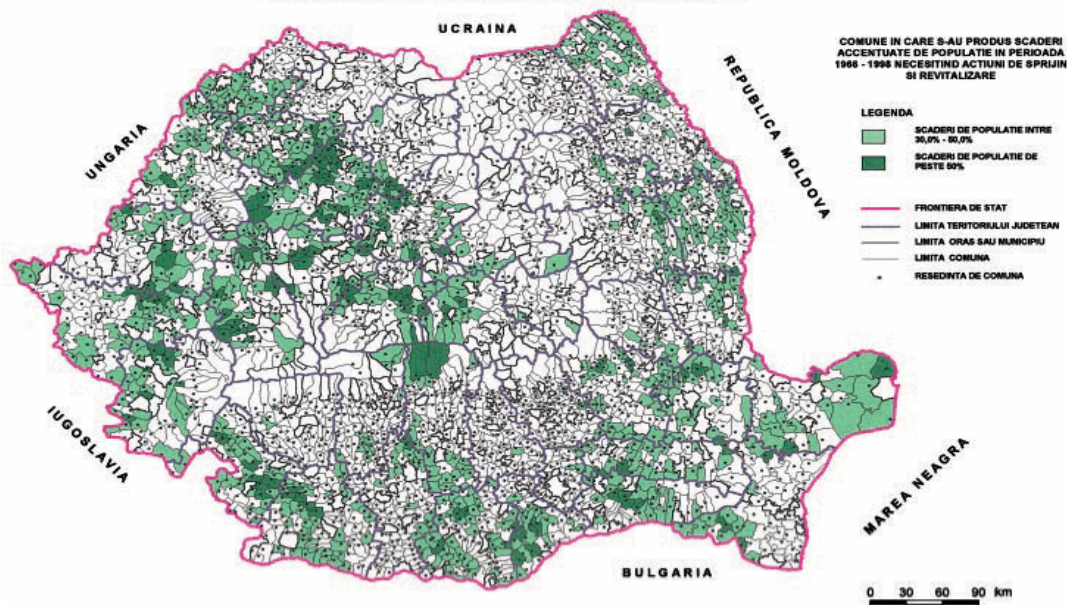

Figura ... Reprezentarea grafică a localităților rurale din România

Pentru caracterizarea cât mai completă a spațiului rural din Regiunea Vest, analiza a cuprins cele mai importante dimensiuni ale cadrului de viață rural, exprimate printr-un set de șase criterii de analiză. Criteriile sunt condiționate atât de sistemul de colectare și stocare a datelor, precum și de lipsa lor în ceea ce privește anumite domenii.

Cele șase criterii propuse a fi analizate în acest capitol sunt: *fizico-geografic, demografic, economic, social, criteriul privind locuințele și utilitățile și criteriul privind calitatea factorilor naturali de risc din spațiul rural al Regiunii Vest.*

Analiza spațiului rural cu ajutorul acestor criterii se dorește a avea un grad cât mai ridicat de obiectivitate, unele criterii fiind astfel detaliate în sub-criterii. Condiția de bază în selecția subcriteriilor a fost ca acestea să exprime problemele principale cu care se confruntă viața locuitorilor din arealul supus analizei.

Subcriteriile alese au permis evidențierea notei particulare, specifice diferitelor teritorii componente ale Regiunii Vest. Criteriile și subcriteriile au fost operaționalizate prin intermediul unor indicatori care permit măsurarea

intensității fenomenelor și proceselor, precum și identificarea tendințelor de evoluție.

Din punct de vedere al unităților administrativ-teritoriale, la sfârșitul anului 2005, în Regiunea Vest erau 12 municipii, 30 de orașe și 277 de comune, de care aparțineau un număr de 1327 de sate.

Tabelul ... Numărul de localități rurale din Regiunea Vest, pe județe, în 2005

Regiunea de dezvoltare / Județul	Numărul comunelor	Numărul satelor
Total România	2851	12946
Regiunea Vest	277	1327
Arad	68	270
Caraș-Severin	69	287
Hunedoara	55	457
Timiș	85	313

Sursa: Anuarul Statistic al României 2006, INS, 2007

1. CRITERIUL FIZICO-GEOGRAFIC

Desfășurarea activității economice, sociale și culturale a localităților rurale se realizează dintotdeauna în strânsă concordanță cu particularitățile reliefului.

Regiunea Vest, care are în componență județele Arad, Caraș-Severin, Hunedoara și Timiș, reprezintă 13,44% din suprafața României, totalizând 32034 km². Județul Timiș este, ca întindere, cel mai mare din țară (3,65% din suprafața țării), în timp ce județul Caraș-Severin ocupă locul trei, cu 3,56% din teritoriul întregii țări. Aradul, cu 3,25%, este al șaselea județ din România, iar Hunedoara deține 2,96% din suprafața țării.

Formele de relief

Regiunea Vest cuprinde pe teritoriul ei multe din formele de relief prezente în România, lucru care creează condiții diferite de trai și existență pentru locuitorii acestor meleaguri, mai ales în spațiul rural.

Zona montană. Munții prezintă unele caracteristici specifice care au influențat îndeosebi apariția și dezvoltarea așezărilor rurale:

- altitudine relativ redusă (frecvent sub 2 500 m), aflată sub limita zăpezilor permanente;
- aspect fragmentat, prezența a numeroase depresiuni și văi largi (23% din teritoriul montan sunt depresiuni).

În Regiunea Vest, cele mai importante formațiuni muntoase, situate în marea majoritate în județele Hunedoara, Caraș-Severin și mai puțin în Arad și Timiș sunt: Munții Parâng, Munții Șureanu, Munții Retezat, Munții Godeanu, Munții Țarcu-Muntele Mic, Munții Vâlcan, Munții Cernei, Munții Semenic, Munții Aninei, Munții Locvei, Munții Dognecei, Munții Almăjului, Munții Poiana Ruscă, Munții Zarandului, Munții Codru Moma, Munții Metaliferi.

Se remarcă o prezență semnificativă a populației în zona montană, favorizată de condițiile prielnice de dezvoltare a localităților cum ar fi: prezența numeroaselor depresiuni sub și intramontane (Depresiunea Brad-Hălmăgiu, Depresiunea Gurahonț, Depresiunea Zarandului, Depresiunea Almăjului

(Bozovici), Depresiunea Caraș-Ezeriș, Depresiunea Domașnea-Mehadia), a culoarelor de văi largi (Culoarul Mureșului, Culoarul Bistrei, Culoarul Timiș-Cerna, Defileul Dunării) și traversarea relativ ușoară a masivelor muntoase prin pasuri și trecători.

Zona dealurilor este caracterizată printr-o altitudine medie de 310 m. În Regiunea Vest aceste forme de relief sunt frecvente în toate cele patru județe componente. Astfel, se pot aminti: Dealurile Lipovei, Dealurile Bulzei, Dealurile Surducului, Dealurile Lăpugiului, Dealurile Pogănișului, Dealurile Tirolului, Dealurile Oraviței, Dealurile Crișanei, Dealurile (Piemontul) Codrului, Dealurile Hunedoarei.

Zona de câmpie și luncă. Această formă de relief este importantă pentru terenurile pretabile activităților agricole, în special pentru culturile de câmp. Câmpia este predominantă în județele Arad și Timiș, unde se găsesc următoarele unități fizico-geografice: Câmpia joasă a Timișului, Câmpia Jimboliei, Câmpia Arancăi, Câmpia Vingăi, Câmpia Lugojului, Câmpia Bârzavei, Câmpia Aradului și Câmpia Crișurilor, cu două subunități: Câmpia Crișului Alb și Câmpia Cermeiului.

Principalele arii naturale protejate

În Regiunea Vest, dintre cele mai importante arii naturale protejate, ocupând suprafețe extinse, pot fi amintite: parcuri naționale: Retezat, Cheile Nerei – Beușnița, Domogled – Valea Cernei, Semenic – Cheile Carașului, Defileul Jiului; parcuri naturale: Grădiștea Muncelului – Cioclovina, Porțile de Fier, Lunca Mureșului și Geoparcul Dinozaurilor – Țara Hațegului. De asemenea, în Regiunea Vest se mai găsesc o multitudine de rezervații științifice și naturale, monumente ale naturii și parcuri dendrologice.

2. CRITERIUL DEMOGRAFIC

Dimensiunea demografică este polul central al analizei, deoarece populația este atât factor de acțiune, cât și factor de consum, fiind beneficiarul dezvoltării.

În analiza-diagnostic a spațiului rural, elementul demografic apare în principal în calitate de potențial de dezvoltare. De aceea, populația este analizată sub aspect cantitativ, structural și evolutiv, aspecte ce prezintă diferențieri foarte mari în Regiunea Vest.

Numărul populației

În anul 2005, populația Regiunii Vest era de 1.930.458 locuitori, reprezentând 8,92% din populația României. Dintre aceștia, 702.965 erau locuitori ai mediului rural, reprezentând 36,4% din totalul populației Regiunii Vest. Populația pe medii de rezidență este mult mai echilibrat distribuită la nivel național, fiind împărțită astfel: 54,9% în mediul urban și 45,1% în cel rural. Această diferență mare între populația urbană și rurală la nivelul Regiunii Vest se datorează și gradului mare de urbanizare al județului Hunedoara. Valori sub media națională la nivelul populației rurale se remarcă în toate județele Regiunii Vest.

Fenomenul de îmbătrânire demografică și dezechilibrele structurilor pe vârste ce se manifestă în prezent în majoritatea comunelor contribuie la scăderea pe cale naturală a populației. Dacă aceste tendințe se mențin, va deveni

evident procesul de diminuare a dimensiunii medii a așezărilor rurale din regiune, exprimat printr-o creștere a ponderii comunelor mici și foarte mici.

Densitatea populației

În Regiunea Vest, în anul 2005, densitatea medie a populației era de 60,3 locuitori/kmp. În teritoriu se identifică două modele de distribuție a populației și respectiv, două tipuri de zone: *o zonă mai intens populată*, situată în vest, în special în periurban, și *o zonă mai slab populată*, în zona montană, unde populația scade mult sub 30 de locuitori/kmp.

Evoluția populației

Evoluția populației este una dintre problemele cele mai discutate cu privire la spațiul rural. Deși reducerea populației rurale părea a fi un fenomen firesc până acum 10-15 ani, fenomen care s-a semnalat în toate țările, există situații în care scăderea populației a depășit limitele suportabile ale sistemului demografic și s-au produs alterări ale echilibrelor demografice.

Schimbările politice și economice intervenite după 1989 au avut o reflectare imediată în indicatorii demografici.

Având în vedere structura pe vârste a populației rurale, nivelul actual al mortalității pare să fi atins un maxim. În perioada viitoare se preconizează o tendință de relativă stagnare și apoi de descreștere ușoară a valorii ratei mortalității.

Deși pare paradoxal, totuși nivelul actual al mortalității va conduce la o întinerire a populației rurale prin scăderea vârstei medii peste 10-15 ani, moment până la care populația se va reduce pe cale naturală cu cel puțin 10% datorită ponderii mari a vârstnicilor care au peste 60 de ani în prezent. Se prevede o continuare a scăderilor de populație în zonele cu grad ridicat de îmbătrânire. Astfel, populația rurală a anului 2015 va fi mai tânără, dar mai puțin numeroasă decât în prezent (excluzând alte cauze de modificare a numărului populației).

În ceea ce privește îmbătrânirea demografică masivă din rural, aceasta a fost determinată de migrația masivă a populației tinere de la sate către orașe, care a avut loc în perioada de industrializare forțată din intervalul 1960-1985.

Rata natalității

Rata medie a natalității în spațiul rural din Regiunea Vest în anul 2005 a fost 9,4‰, fiind mai mică decât media natalității din mediul urban al regiunii (9,5‰). De asemenea, se observă faptul că rata natalității din mediul rural din Regiunea Vest este mai scăzută decât rata natalității din mediul rural la nivel național, care a fost în 2005 de 10,6‰. Totuși, în multe zone din spațiul rural există un potențial de înnoire și de întinerire a populației.

Populația rurală din regiune este deja îmbătrânită și datorită natalității scăzute înregistrate în ultimii ani, dezechilibrele demografice se vor perpetua și se vor accentua în viitor.

Rata mortalității

Rata medie a mortalității populației rurale din Regiunea Vest în anul 2005 a fost de 16,2‰, mult mai mare față de cea a populației urbane (11,2‰). Creșterea ratei mortalității în ultimii ani a fost generalizată ca și tendință, atât în mediul rural, cât și în cel urban. Rata medie a mortalității populației rurale din Regiunea Vest a fost mai mare decât rata înregistrată la nivel național de 14,9‰.

Evoluția ratei mortalității din mediul rural este justificată în principal de proporția mare a vârstnicilor, în timp ce evoluția din urban, unde populația este mult mai tânără, dovedește o înrăutățire a condițiilor de viață. Manifestarea acestui fenomen înregistrează mari variații în teritoriul regiunii.

În general există o corelație directă între nivelul mortalității și gradul de îmbătrânire demografică.

Tabelul ... Sporul natural în Regiunea Vest, pe județe și pe medii, în anul 2005

Regiunea / Județul	Rate la 1000 de locuitori					
	Născuți vii	Decese	Spor natural	Născuți vii	Decese	Spor natural
	Urban			Rural		
<i>România</i>	9,9	9,9	-	10,6	14,9	-4,3
Regiunea Vest	9,5	11,2	-1,7	9,4	16,2	-6,8
Arad	9,6	13,0	-3,4	9,9	16,1	-6,2
Caraș-Severin	9,9	11,2	-1,3	8,5	17,6	-9,1
Hunedoara	9,2	10,6	-1,4	6,9	19,2	-12,3
Timiș	9,5	10,7	-1,2	10,6	13,9	-3,3

Sursa: Anuarul Statistic al României 2006, INS 2007

Datele statistice indică județul Hunedoara ca având cele mai grave probleme demografice privind spațiul rural, în anul 2005, în acest județ, înregistrându-se totodată cea mai mică rată a natalității și cea mai mare rată a mortalității din regiune.

Sporul natural în Regiunea Vest este negativ, atât în mediul urban, cât și în cel rural, dar valoarea indicatorului în ceea ce privește spațiul rural este mult mai mare datorită mortalității ridicate.

Migrația internă

Deși începând cu anii '80, mișcarea migratorie din țara noastră pe direcția rural-urban a fost net superioară direcției urban-rural, începând din anul 1992, s-a observat o creștere a fluxului schimbărilor de domiciliu din municipii și orașe în comune, favorizată de măsurile legislative privind proprietatea asupra terenurilor și stimulate de deteriorarea condițiilor economice și sociale de la orașe (pierderea locurilor de muncă).

Soldul migrației interne în Regiunea Vest a fost pozitiv în anul 2005. Soldul migrației urbane a fost negativ, cel mai mare sold negativ înregistrându-se în județul Hunedoara, urmat de departe de celelalte județe din regiune. Populația din mediul rural a crescut în 2005 cu 4.267 persoane, soldul migratoriu fiind pozitiv în toate cele patru județe și având valorile cele mai mari în județele Timiș și Arad.

Tabelul... Migrația internă determinată de schimbarea domiciliului pe județe și medii în anul 2005

Regiunea / Județul	Total			Urban			Rural		
	Plecați	Sosiți	Sold	Plecați	Sosiți	Sold	Plecați	Sosiți	Sold
România	272604	272604	-	157377	136840	-20537	115227	135764	20537
Regiunea Vest	23849	25638	1789	15328	12850	-2478	8521	12788	4267
Arad	4643	5540	897	2603	2382	-221	2040	3158	1118
Caraș-Severin	4310	4558	248	2448	2244	-204	1862	2314	452
Hunedoara	6588	5096	-1492	5219	3353	-1866	1369	1743	374
Timiș	8308	10444	2136	5058	4871	-187	3250	5573	2323

Sursa: Anuarul Statistic al României 2006, INS 2007

Soldul negativ al migrației dintr-o serie de comune din Regiunea Vest se regăsește în populația mediului urban, unde a asigurat menținerea populației urbane, compensând pierderile datorate sporului natural negativ din urban. O parte, însă, sunt migrări în străinătate, în special pe criterii etnice. Plecărilor semnificative nu se înregistrează doar în zone cu creștere demografică mare și unde populația tânără este în exces, ceea ce înseamnă că emigrarea nu este determinată neapărat de excedentul de populație, ci mai ales de insatisfacția față de condițiile locale de viață.

Este semnificativă apariția unor centre de atracție sau chiar a unor zone de atracție în rural pentru populația din alte zone - fie orașe, fie alte comune. Câteva zone, care grupează mai multe comune, care au înregistrat creșteri de populație, marchează chiar apariția unor fenomene noi în migrația populației. Cele mai întinse zone, formate din mai multe comune cu migrație netă pozitivă, sunt în județele Timiș și Arad.

În prezent, deși procesul migrației sat-oraș s-a restrâns foarte mult, ca urmare a reducerii drastice a ofertei de locuri de muncă și locuințe în orașe, consecințele migrației din perioada industrializării se vor menține și vor afecta structurile demografice rurale și în următorii 5-10 ani. După această dată se va produce treptat o reechilibrare a structurilor pe vârste, întrucât contingentele actuale în vârstă de 50-59 ani care urmează a intra în categoria vârstnicilor sunt mult mai restrânse.

Durata medie a vieții

Durata medie a vieții în Regiunea Vest, în perioada 2003-2005, a fost de 71 ani, fiind mai mică decât cea la nivel național de 71,76 ani. Se constată o diferență între sexe de aproximativ 7 ani în favoarea persoanelor de sex feminin, atât la nivel regional, cât și la nivel național. În ceea ce privește mediile de rezidență, durata medie a vieții în urban este de 71,2 ani, iar în mediul rural este mai mică, de 70,6 ani. Durata medie a vieții mai mică în spațiul rural se datorează condițiilor de viață precare și insuficienței răspândirii a serviciilor de sănătate și sociale.

3. CRITERIUL ECONOMIC

Activitățile economice care se desfășoară în mediul rural sunt foarte puțin diversificate, viața economică a satului românesc fiind dominată de practicarea agriculturii. Industria este un sector economic puțin dezvoltat în

spațiul rural. Astfel, în ultimul timp, o sursă alternativă pentru obținerea de venituri și de asemenea, pentru ocuparea forței de muncă este practicarea turismului rural sau a agroturismului.

Agricultura

Rezervele de creștere a suprafeței agricole în România sunt destul de limitate, iar suprafața ce revine pe locuitor este relativ redusă. Această situație impune un caracter intensiv producției agricole.

În Regiunea Vest, județele cu cel mai mare potențial agricol și cu tradiție în practicarea agriculturii sunt Timiș și Arad. În Timiș, 81% din suprafața totală a județului reprezintă suprafață agricolă, iar în Arad, suprafața agricolă reprezintă 66% din suprafața totală a județului. În județele Hunedoara și Caraș-Severin, foste județe preponderent industriale în perioada comunistă, suprafețele agricole din totalul suprafeței județelor au următoarele ponderi: 40% în Hunedoara, respectiv 47% în Caraș-Severin. În ceea ce privește nivelul național, suprafața agricolă reprezintă 62% din suprafața totală a României.

Terenul agricol ocupă suprafețe diferite la nivelul comunelor, datorită poziției lor în cadrul marilor unități geografice (câmpii, dealuri, podișuri și munți), iar populația rurală variază și ea conform gradului de dezvoltare economico-socială în profil teritorial. În Regiunea Vest nu se întâlnesc zone omogene întinse în ceea ce privește repartitia teritorială a suprafeței agricole pe locuitor.

În 2005, suprafețele agricole private dețineau o pondere de 96% din suprafața agricolă a Regiunii Vest, care totalizează 1.891.126 hectare.

Prelucrarea produselor agricole se caracterizează prin indicatorul gradul de prelucrare a produselor agricole în comunitatea rurală și se calculează raportând volumul produselor prelucrate la totalul potențialului agricol. Datele arată că cel puțin un sfert din numărul comunelor și-au dezvoltat cel puțin o activitate de prelucrare a produselor agricole. Teritorial s-au identificat câteva zone compacte cu unități de prelucrare a produselor agricole care cuprind aproape în totalitate județul Timiș. Sub forma unor insule izolate, prelucrarea produselor agricole este o activitate economică prezentă și în celelalte județe.

Industria și întreprinderile

„Scopul diversificării activităților economice din mediul rural este asigurarea unor condiții de viață decente a populației, prin obținerea unor venituri non-agricole și dotarea utilitară a localităților. Industria rurală cuprinde unități sau subunități de producție și prestări de servicii productive, amplasate în spațiul rural și aparținând cooperăției meșteșugărești, societăților comerciale agricole, producătorilor particulari etc.

Obiectivul principal al activității industriei rurale îl constituie producerea de bunuri materiale industriale și alimentare, articole de uz casnic și gospodăresc, articole de artizanat și artă populară, repararea și recondiționarea de piese, repere și subansambluri pentru nevoile populației. De asemenea, în această grupă de activități se circumscrie și producerea de energie ce rezultă de la microhidrocentralele din mediul rural sau valorificarea energiei eoliene și solare. Un loc important în activitatea de industrie rurală îl ocupă și obținerea materialelor de construcții și producerea de bunuri materiale în cooperare cu unitățile economice mari. În ceea ce privește activitatea de prelucrare a produselor agricole principale și secundare, aproape în fiecare localitate rurală sunt organizate unități de procesare a produselor agricole (morărit, panificație,

industria laptelui, etc.), în scopul satisfacerii nevoilor populației, atât din zonele respective, cât și din orașele învecinate.”⁴

Potențialul industrial al localităților rurale se cuantifică printr-un indice complex calculat în funcție de principalele activități industriale din rural care s-au manifestat în domeniul extractiv, al prelucrării materiilor prime (industriale, agricole), la care se adaugă cel al prelucrării și distribuției energiei electrice și termice.

Distribuția comunelor în Regiunea Vest pune în evidență faptul că aproximativ jumătate din numărul total al acestora desfășoară cel puțin una din activitățile industriale corespunzătoare unei ramuri dintre cele luate în considerare la constituirea indicatorului.

În plan teritorial, comunele cu activități industriale mai complexe au fost identificate în județul Timiș și sub forma unor insule izolate în județul Hunedoara. În cea mai mare parte a județului Timiș, activitatea industrială principală la nivelul comunelor o reprezintă prelucrarea produselor agricole. Pentru multe comune din județul Hunedoara este specific un singur tip de activitate industrială, preponderent extractivă, în zonele unde sunt localizate zăcămintele naturale.

Mediul antreprenorial din spațiul rural este prea puțin dezvoltat. Domeniile de activitate ale întreprinderilor, în principal microîntreprinderi, sunt restrânse, activitatea economică principală desfășurată de acestea fiind comerțul. De asemenea, trebuie avut în vedere și faptul că dezvoltarea activităților de industrie și servicii în spațiul rural presupune dezvoltarea în prealabil a infrastructurii de acces și de utilități, necesară atât pentru desfășurarea activităților economice, cât și pentru asigurarea unui trai confortabil populației din aceste zone.

Pentru revitalizarea economiei în spațiul rural, prin crearea de noi locuri de muncă și asigurarea unor venituri non-agricole, este esențială atragerea în aceste zone a marilor investitori, atât români cât și străini. În prezent, aceștia nu cunosc oportunitățile pe care le oferă mediul rural și tind să-și desfășoare activitățile doar în locații urbane, datorită, pe de o parte, lipsei de informații în ceea ce privește spațiul rural, iar, pe de altă parte, lipsei unor strategii locale coerente de dezvoltare, realizate la nivelul comunelor din Regiunea Vest.

Turismul⁵

Potențialul turistic în mediul rural este eterogen ca surse de formare: peisaj divers, tradiționalitate rurală în arhitectură, vestigii istorice și arheologice, resurse în ape minerale și termale și este, de asemenea, caracterizat printr-o subutilizare economică și o vizibilitate socială redusă.

Indicatorul *gradul de atractivitate turistică* se determină în funcție de prezența la nivelul comunelor a zonelor naturale protejate, a zonelor protejate construite, a stațiunilor balneare de importanță națională, respectiv de importanță locală, a turismului rural exprimat prin numărul de sate incluse într-un circuit de acest tip. Alegerea acestui indicator a avut în vedere surprinderea aspectelor calitative ale turismului rural din România care pot constitui un element de bază în fundamentarea unor proiecte sau strategii de diversificare a economiei rurale.

⁴ Moga Toader, Rădulescu Carmen Valentina – “Economia industriilor și serviciilor rurale”

⁵ Aprecierile privind potențialul turistic în mediul rural se bazează pe un studiu elaborat de către URBANPROIECT - București, intitulat „Zone de interes turistic deosebit”

Pentru aprecierea gradului de atractivitate turistică se poate avea în vedere o scală a potențialului turistic de felul următor:

- *comune fără obiective sau potențial turistic;*
- *potențial turistic redus:* comune cu obiective turistice naturale și/sau construite, valorificate pe plan local;
- *potențial turistic mediu:* comune cu potențial turistic ridicat, favorabile dezvoltării funcției de turism;
- *potențial turistic ridicat sau mare:* comune cu potențial turistic deosebit și infrastructura specifică, parțial realizată, favorabile dezvoltării prioritare a turismului;
- *potențial turistic foarte mare:* comune pe teritoriul cărora se află rezervații ale biosferei cu valori de patrimoniu natural de interes național și mondial, parcuri naționale, monumente ale naturii.

Din analiza distribuției comunelor pe aceasta scală rezultă că mai mult de jumătate dispun de potențial turistic mai mult sau mai puțin valoros. Dintre acestea, 9% din comune au un potențial turistic mare și foarte mare. Ele sunt distribuite în județele Hunedoara și Caraș-Severin, corespunzător zonelor protejate și monumentelor naturii din Regiunea Vest. Ponderea comunelor cu un potențial turistic ridicat sau mare este de peste 24% din totalul comunelor cu resurse turistice și se întâlnesc cu o frecvență mai mare în Caraș-Severin (27) și Hunedoara (21).

În județele Arad și Timiș, ponderea comunelor cu potențial turistic ridicat este mai mică. Se consideră că 9% din comune nu au potențial turistic, restul încadrându-se în grupa cu potențial turistic mediu.

Pentru a da o relevanță mai mare acestui indicator s-ar impune studierea unor aspecte cantitative privind potențialul turistic, cum sunt capacitatea de cazare turistică sau indicii de utilizare a capacității turistice, însă aceste date sunt momentan indisponibile.

În Regiunea Vest, se poate vorbi și de practicarea *turismului verde și a agroturismului*, cel din urmă fiind o alternativă la turismul tradițional, în care potențialul este reprezentat de gospodăriile tradiționale din mediul rural, dar și de spațiile monahale și cabanele de vânatoare.

Turismul cultural – istoric este dezvoltat datorită unei rețele bogate de situri istorice și arheologice, monumente istorice și de arhitectură și muzee. Obiectivele turistice de importanță istorică cuprind: Complexul dacic din Munții Orăștiei și colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa; cetățile medievale Șoimoș, Șiria, Dezna, Cetatea de Colț, Cetatea Jdioara; numeroasele castele medievale, castelele de la Macea, Sofronea, Mănăștiur, Șiria, Pâncota, Conop, Săvârșin, Birchiș, Mintia, Sântămăria-Orlea, Banloc, Ciocova; mănăstirile și bisericile din piatră și/sau lemn cu o vechime impresionantă, atestând chiar începuturile creștinismului în România.

Forta de muncă

Populația activă din Regiunea Vest reprezenta, la nivelul anului 2005, 60,7% din totalul populației în vârstă de muncă (15-64 ani). Se constată faptul că rata de activitate s-a menținut mai mare în mediul rural (64,2% în 2005) decât în cel urban (58,95% în 2005) în perioada 2000-2005. Populația ocupată din Regiunea Vest reprezenta, la nivelul anului 2005, 56,6% din totalul

populației în vârstă de muncă (15-64 ani). Rata de ocupare este mai mare în mediul rural decât în cel urban (60,0% față de 54,8%).

De asemenea, se observă faptul că în mediul urban, ratele de activitate și de ocupare s-au menținut relativ constante în perioada analizată, în timp ce, în rural, acestea au urmat un trend descrescător, cu excepția anului 2005, când s-au înregistrat ușoare creșteri.

Șomerii BIM conform criteriilor Biroului Internațional al Muncii (BIM) sunt persoanele de 15 ani și peste, care îndeplinesc simultan următoarele condiții: nu au loc de muncă și nu desfășoară o activitate în scopul obținerii unor venituri; sunt în căutarea unui loc de muncă realizând în ultimele 4 săptămâni demersuri pentru a-l găsi și sunt disponibile să înceapă lucrul în următoarele 15 zile dacă s-ar găsi imediat un loc de muncă.

Rata șomajului BIM a fost mai mică în rural (6,1%) în 2005, față de mediul urban (7,0%). Acest indicator s-a menținut constant mai mic în rural față de urban în perioada 2000-2005. Totuși, diferența în ceea ce privește rata șomajului BIM în urban și rural s-a redus în această perioadă datorită, pe de o parte, scăderii valorii ratei în mediul urban și, pe de altă parte, creșterii valorii ratei în rural.

Tabelul... Participarea populației la forța de muncă, pe medii, în Regiunea Vest, în perioada 2000-2005

An / Indicator	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Rata de activitate*	%					
Total Regiunea Vest	66,8	65,0	62,1	60,8	61,9	60,7
<i>Urban</i>	60,9	60,2	60,3	58,7	60,9	58,9
<i>Rural</i>	77,4	73,7	65,5	64,7	63,9	64,2
Rata de ocupare*	%					
Total Regiunea Vest	62,2	61,2	57,6	57,1	56,9	56,6
<i>Urban</i>	54,8	55,4	55,2	54,7	55,6	54,8
<i>Rural</i>	75,4	71,7	62,0	61,5	59,3	60,0
Rata șomajului BIM**	%					
Total Regiunea Vest	6,4	5,4	7,1	5,9	8,0	6,7
<i>Urban</i>	9,7	7,9	8,5	6,8	8,7	7,0
<i>Rural</i>	2,2	2,3	5,0	4,6	6,7	6,1

* Calculată pentru totalul populației în vârstă de muncă (15-64 ani)

** BIM = Biroul Internațional al Muncii

Sursa: Anuarul Statistic al României 2006, INS, 2007

Raportat la totalul populației din Regiunea Vest (1.930.458 persoane), persoanele active reprezintă 43,7%, persoanele ocupate 40,8%, șomerii BIM 2,9%, iar persoanele inactive reprezintă 56,3%.

Procentual, se observă că, în mediul rural, ponderea persoanelor active este mai mare decât în urban (44,4,% față de 43,4%). Cele mai active persoane sunt cele cu vârste cuprinse între 25 și 54 de ani. Rata de activitate a persoanelor cu vârste cuprinse între 15-24 ani, respectiv 55-64 ani, este mult mai mare în rural decât în urban. Diferența cea mai mare se constată în cazul grupei de vârstă 55-64 ani, procentul celor activi fiind 21,7% în urban,

respectiv 49,4% în spațiul rural. Dacă persoanele peste 65 ani din urban sunt active doar în proporție de 0,4%, în mediul rural, procentul este mult mai mare, fiind de 13,4%.

Structura populației din Regiunea Vest, în funcție de participarea la activitatea economică, pe grupe de vârstă și medii, în anul 2005, este prezentată în tabelul de mai jos.

Tabelul... Structura populației din Regiunea Vest, după participarea la activitatea economică, pe grupe de vârstă și medii, în anul 2005

- % -

Mediu / Grupe de vârstă	Total populație	Persoane active			Persoane inactive
		Total	Ocupate	Șomeri BIM*	
Regiunea Vest	100,0	43,7	40,8	2,9	56,3
Urban	100,0	43,4	40,4	3,0	56,6
Sub 15 ani	100,0	-	-	-	100,0
15 - 64 ani	100,0	58,9	54,8	4,1	41,1
din care:					
15 - 24 ani	100,0	25,4	20,1	5,3	74,6
25 - 34 ani	100,0	78,9	74,5	4,4	21,1
35 - 44 ani	100,0	82,6	78,3	4,3	17,4
45 - 54 ani	100,0	72,4	67,6	4,8	27,6
55 - 64 ani	100,0	21,7	21,2	0,5	78,3
65 ani și peste	100,0	0,4	0,4	-	99,6
Rural	100,0	44,4	41,7	2,7	55,6
Sub 15 ani	100,0	-	-	-	100,0
15 - 64 ani	100,0	64,2	60,0	4,2	35,8
din care:					
15 - 24 ani	100,0	37,6	32,3	5,3	62,4
25 - 34 ani	100,0	78,9	72,1	6,8	21,1
35 - 44 ani	100,0	83,2	79,1	4,1	16,8
45 - 54 ani	100,0	71,5	68,3	3,2	28,5
55 - 64 ani	100,0	49,4	48,9	0,5	50,6
65 ani și peste	100,0	13,4	13,4	-	86,6

* BIM = Biroul Internațional al Muncii

Sursa: Anuarul Statistic al României 2006, INS, 2007

Populația ocupată din Regiunea Vest, în anul 2005, era formată din 788.000 persoane. Dintre acestea, 495.000 persoane lucrau în urban, iar restul de 293.000 își desfășurau activitatea în spațiul rural, reprezentând 37,2% din totalul populației ocupate.

Ponderea salariaților în totalul populației ocupate din urban este de 92,1%, iar a patronilor este de 2,0%. În rural, salariații reprezintă 49,1% din totalul populației ocupate, iar patronii sunt în număr atât de restrâns încât procentul lor nu a putut fi cuprins în datele statistice.

Ponderea lucrătorilor pe cont propriu și a celor familiali neremunerați este mult mai mare în spațiul rural, unde aceștia reprezintă jumătate din totalul populației ocupate (50,2%). În mediul urban, o parte mult mai mică din populația ocupată este reprezentată de lucrători pe cont propriu și de lucrători familiali neremunerați, doar 4,4%.

Tabelul... Structura populației ocupate din Regiunea Vest, după statutul profesional, pe grupe de vârstă, sexe și medii, în anul 2005

Mediu / Statut profesional	Total populație ocupată (mii persoane)	din care, în vârstă de muncă (%):						65 ani și peste (%)
		Total 15-64 ani	grupe de vârstă (ani)					
			15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	
Total Regiunea Vest	788	97,8	9,0	28,3	27,5	24,6	8,4	2,2
Urban	495	99,9	7,7	30,3	29,8	26,6	5,5	0,1
Salariat	456	100,0	7,4	31,1	29,4	26,8	5,3	-
Patron	10	100,0	-	23,7	43,5	24,4	8,4	-
Lucrător pe cont propriu	22	99,0	7,5	21,7	34,6	27,0	8,2	1,0
Lucrător familial neremunerat	¹⁾	95,1	40,9	17,8	20,4	11,3	4,7	4,9
Membru al unei societăți agricole sau al unei cooperative	¹⁾	100,0	67,8	32,2	-	-	-	-
Rural	293	94,2	11,1	24,9	23,7	21,2	13,3	5,8
Salariat	144	99,9	13,5	31,1	29,1	21,6	4,6	0,1
Patron	¹⁾	100,0	-	29,7	50,2	14,5	5,6	-
Lucrător pe cont propriu	87	86,0	3,5	14,9	19,7	23,4	24,5	14,0
Lucrător familial neremunerat	60	92,0	16,7	24,2	15,7	17,3	18,1	8,0
Membru al unei societăți agricole sau al unei cooperative	¹⁾	100,0	-	-	43,8	56,2	-	-

1) Datele calculate prin extindere nu sunt fiabile datorită numărului redus de cazuri observate

Sursa: Anuarul Statistic al României 2006, INS, 2007

4. LOCUINȚE ȘI UTILITĂȚI

Suprafața locuibilă

Potrivit datelor furnizate de recensământul populației și al locuințelor din 2002, suprafața locuibilă ce revine pe locuitor în Regiunea Vest este de 16,56 mp în mediul rural. Sunt de remarcat diferențele total ne semnificative între cele patru județe.

Comparativ cu alte țări europene, în România suprafețele locuibile care revin pe o persoană sunt în general mai reduse, deoarece majoritatea locuințelor sunt mici, având mai puțin de trei camere de locuit. Trebuie totuși menționat faptul că în spațiul rural ponderea locuințelor mici (cu 1-2 camere de locuit), este mai redusă, respectiv 53,8% din totalul de locuințe, comparativ cu mediul urban, unde locuințele mici reprezintă 60% din numărul total de locuințe.

Pe ansamblul localităților rurale, suprafața locuibilă prezintă valori situate între 10 mp/locuitor și peste 25 mp/locuitor. Majoritatea comunelor (101 comune) se situează în intervalul de 15-17 mp/locuitor. Se remarcă și zone cu densități reduse de locuire, cu suprafețe locuibile de peste 14 mp/locuitor. Aceste zone sunt situate, în principal, în județele Timiș, Arad și Caraș-Severin, unde există un model tradițional de realizare a locuințelor (locuințe mai mari, din materiale durabile și cu mai multe camere, în timp ce numărul de persoane

dintr-o familie este mai redus). La această situație a contribuit natalitatea mai redusă specifică acestei zone și îmbătrânirea demografică, fapt ce a condus la creșterea numărului gospodăriilor formate dintr-o singură persoană.

Materiale de construcție a locuințelor

Din punctul de vedere al materialelor de construcție, în Regiunea Vest se disting două tendințe clare: una în zonele de șes unde locuințele sunt realizate în cea mai mare parte din materiale durabile (cărămidă, piatră, bolțari și doar sporadic din chirpici) și a doua în zonele de munte și subcarpatice, unde lemnul și piatra sunt principalele materiale de construcție, aici predominând construcțiile din lemn, piatră sau înlocuitori cu planșee din lemn. Este cazul județului Hunedoara și Caraș-Severin.

Locuințele noi, realizate în ultimii ani, sunt din punct de vedere constructiv de o calitate superioară, menționându-se însă aceleași diferențieri din punct de vedere al materialelor de construcție determinate de posibilitățile locale de asigurare a acestora. Este important de menționat faptul că, începând cu anul 1992, pentru prima dată după multe decenii, s-au construit mai multe locuințe în mediul rural decât în cel urban. Astfel, în perioada 1992-2002, din totalul locuințelor noi, 226.987 (7,5%) s-au construit în mediul rural, revenind în medie 26 locuințe noi la 1000 locuitori.

Dotarea locuințelor cu instalații de apă. Alimentarea cu apă potabilă

Dotarea locuințelor cu instalații de apă în interior este relevantă în aprecierea gradului de confort al acestora, existența acestor instalații permițând un stil de viață civilizat, care oferă garanția unei calități corespunzătoare a apei, cât și posibilitatea amenajării moderne a dependințelor (baie, WC, bucătărie cu apă curentă). Problema apei curente pentru comunitățile din spațiul rural nu reprezintă doar un factor de confort ci și un factor de securitate a sănătății. În România rețeaua de alimentare cu apă potabilă în mediul rural este foarte puțin extinsă.

Conform ultimului recensământ al populației și locuințelor, la finele anului 2002, numai 15,1% din numărul total de locuințe erau dotate cu instalații de apă în interior, față de 87,6% în mediul urban (media pe țară era de 51,6%). Datele de mai sus relevă faptul că marea majoritate a populației rurale se alimentează cu apă din surse individuale (fântâni sau puțuri de apă freatică), în care în cele mai multe cazuri calitatea apei nu este corespunzătoare, având concentrație mare de nitrați și materii organice, cu mult peste normele de potabilitate.

În Regiunea Vest, 28,9% din numărul total de locuințe din mediul rural dispuneau de instalații de apă în interior, procentul fiind aproape dublu față de media pe țară. Totuși, există un număr de 123 comune (46%) care nu au rețea de alimentare cu apă. Distribuția în teritoriu a locuințelor care au instalații interioare de alimentare cu apă evidențiază zone relativ omogene, bine conturate. Astfel, județul Timiș, unde oamenii dispun de un nivel de viață mai ridicat și de un model tradițional de locuire mai confortabil, se caracterizează și printr-o pondere superioară a locuințelor cu instalații de apă. În perioada 1992-2002 gradul de înzestrare a locuințelor cu dotări edilitare a crescut, ca urmare a locuințelor noi construite cu dotări superioare, respectiv a unor racorduri noi ale locuințelor din fondul existent.

Județele Timiș și Arad au rețea de alimentare cu apă în peste 70% din comune, lungimea acesteia variind între 1 și 71 km. Județul Caraș-Severin are

în 29% din comune rețea între 2,5 și 16 km, iar județul Hunedoara dispune în 38% din comune de o rețea de alimentare cu apă de lungime între 1,1 și 13 km.

Alimentarea cu energie electrică

În România, gradul de racordare a gospodăriilor din mediul rural la rețeaua de energie electrică este de 93,7%. În Regiunea Vest, acest indicator este superior mediei pe țară, fiind de 96,8%.

Gospodăriile neracordate la rețea provin fie din satele neelectrificate încă, fie din satele electrificate care necesită lucrări de extindere la rețelele electrice existente pentru a putea fi mărit numărul de racorduri.

Trebuie menționate însă și disfuncționalitățile existente în prezent în livrarea energiei electrice, prin dese căderi de tensiune și fluctuația mare a frecvenței în rețea, datorate stării tehnice a echipamentelor. În profil teritorial, gradul de racordare a gospodăriilor din comune variază de la 94% la 100%. Marea majoritate a comunelor, respectiv 243 comune au un grad de electrificare de 100%.

Alimentarea cu gaze naturale

Numărul de comune în care există rețea de distribuție a gazelor naturale reprezintă aproximativ 9% din numărul total de comune din Regiunea Vest.

Accesibilitatea la căile de transport

În Regiunea Vest numărul comunelor cu acces direct la rețeaua majoră de căi de transport este de 48,8% din numărul total de comune. Cu toate că numărul comunelor străbătute de rețele majore de căi de transport este relativ ridicat, accesibilitatea populației la aceste artere prezintă o serie de dificultăți. Aceste dificultăți sunt determinate, în principal, de starea precară a mării majorității a căilor de acces spre drumuri naționale sau căi ferate, acestea fiind în majoritate drumuri comunale, constituite în proporție de cca 15% din drumuri de pământ. Totodată trebuie menționate și disfuncționalitățile determinate de starea tehnică actuală a arterelor majore de transport.

Având în vedere atât disfuncționalitățile menționate, cât și faptul că 4,4% din comune sunt lipsite total de acces direct la drumurile publice modernizate, iar marea majoritate a străzilor din interiorul localităților sunt nemodernizate, se poate concluziona că starea drumurilor reprezintă în prezent o problemă majoră în spațiul rural.

5. CRITERIUL SOCIAL

Cunoașterea infrastructurii sociale rurale și a fenomenelor sociale specifice impune, din rațiuni metodologice, utilizarea următoarelor subcriterii: *sănătate, învățământ și mortalitate infantilă.*

Sănătate

Media națională privind numărul de locuitori la un medic este de 565 locuitori / medic, media urbană este de 378 locuitori / medic, iar media rurală de 1426 locuitori / medic. Valoarea medie în rural depășește de peste 3 ori media urbană. În jumătate din numărul total de comune, populația ce revine la un medic depășește de 2,7 ori populația / medic la nivel național și de 4,1 ori nivelul mediului urban. Comunele extrem de defavorizate sunt grupate în județele Caraș-Severin, Hunedoara, partea de est a județelor Timiș și Arad.

Învățământ

Caracteristic pentru mediul rural este predominarea școlilor primare și gimnaziale: 92% din unitățile de învățământ din mediul rural din Regiunea Vest sunt unități primare și gimnaziale, mai puțin de 1% sunt școli profesionale tehnice și 6,5% sunt licee sau școli postliceale.

Mortalitatea infantilă

Deosebirile dintre standardul de viață urban și rural se reflectă în discrepanța dintre nivelurile mortalității din cele două medii. În general, nivelul mortalității infantile este mai mare în mediul rural decât în cel urban. În ultimii ani, mortalitatea infantilă din mediul urban a căpătat aspecte îngrijorătoare, proporția decedaților la 1000 născuți vii începând să crească.

În Regiunea Vest, manifestarea teritorială a mortalității infantile cunoaște mari diferențieri. Sunt zone în care numărul deceselor infantile depășește 40 de cazuri la 1000 născuți vii și altele în care numărul deceselor este foarte scăzut, sub 12 la 1000 născuți vii.

Zonele cu cele mai puține decese infantile sunt de asemenea de două categorii: unele cu un nivel economic și cultural mai ridicat și altele în care există un proces acut de îmbătrânire demografică, rezultând un număr scăzut de nașteri.

Mortalitatea infantilă din mediul rural, la nivelul Regiunii Vest, a fost în anul 2005 de 14,7‰, fiind mai redusă decât media națională, de 17,9‰. În spațiul urban, mortalitatea infantilă a fost, în același an, puțin mai scăzută decât în rural, fiind de 13,5‰. În ceea ce privește situația pe județele din regiune, cea mai mare valoare a indicatorului în mediul rural s-a înregistrat în județul Caraș-Severin (19,5‰), urmat de județele Timiș (15,1‰) și Hunedoara (13,1‰). Din acest punct de vedere, județul Arad se situează cel mai bine, având cea mai mică valoare a mortalității infantile (11,8‰).

6. FACTORI NATURALI DE RISC

Valoarea economică și socială atașată peisajului cultivat, habitatelor seminaturale și biodiversității implică necesitatea realizării strategiilor rurale care creează premise nu numai pentru creșterea producției agricole și îmbunătățirea nivelului de trai în mediul rural, dar și pentru crearea unui cadru motivațional favorabil protecției mediului înconjurător.

Dezvoltarea rurală integrată trebuie să includă interacțiunea dintre factorii de mediu și cei sociali, culturali, economici și să asigure conservarea resurselor naturale pe termen lung. Situația actuală a factorilor de mediu impune măsuri imediate de redresare a calității acestora.

Factori naturali de risc

Alunecările de teren

Conform studiilor elaborate de experții în domeniu, pot fi evidențiate două tipuri de zone unde pericolul alunecărilor este semnificativ, și anume: a) zone cu alunecări de teren accidentale sau cu prăbușiri (în Munții Apuseni) și b) zone cu alunecări de teren cu frecvență și intensitate mari. Aproape un sfert dintre comunele din Regiunea Vest sunt afectate de acest fenomen.

Seismicitatea

Zonele de seismicitate au fost conturate în funcție de mai mulți factori: intensitatea seismică, magnitudinea, accelerația maximă seismică și repetabili-

tatea. Pentru semnalarea pericolului seismic au fost selectate zonele unde există riscul producerii unor cutremure cu intensitate seismică mai mare de VIII grade MKS.

S-a conturat astfel o arie amplă, cuprinzând jumătatea sud-estică a țării, influențată de cutremurele vrâncene, precum și câteva zone legate de cutremurele danubiene, situate în județele Timiș și Caraș-Severin.

Deși localitățile rurale sunt caracterizate printr-un regim mic de înălțime a construcțiilor, situarea unora într-o zonă seismică puternică impune respectarea normelor de construcție antiseismică, generează obligativitatea materialelor de construcție rezistente și necesitatea întreținerii și supravegherii permanente a lucrărilor hidrotehnice aflate pe teritoriul comunelor.

Deșertificarea⁶

Deșertificarea este atât un fenomen fizic (natural) cât și un fenomen economic și social. Fenomenele de deșertificare fizică pot fi constatate în cazul nisipurilor din vestul României și din Oltenia și a podișurilor puternic erodate. Pe de altă parte, deșertificarea economică și socială este un fenomen complex, care se instalează, de regulă, în regiunile periferice, cu populație mai redusă și condiții precare de dezvoltare.

Inundațiile

În ultimii ani, Regiunea Vest a fost afectată de inundații puternice la nivelul tuturor celor patru județe componente.

În luna aprilie 2005, județele Timiș și Caraș-Severin au fost afectate de inundații puternice. În această perioadă s-au înregistrat valori ale scurgerii de până la cinci ori mai mari decât debitul mediu multianual, valori datorate în primul rând viiturilor produse în această lună.

Ca urmare a precipitațiilor căzute, s-au produs debite maxime pe râuri, care au condus la depășirea cotelor de inundație, respectiv a fazei a III-a de apărare, la cea mai mare parte a stațiilor hidrometrice înregistrându-se cele mai mari cote din întregul șir de observații. Aceasta a avut ca efect deversarea digurilor și ruperea acestora pe râurile Timiș și Bârzava.

Pe principalele cursuri de apă din Regiunea Vest, cum sunt: Bega, Timișul, Pogănișul, Moravița, Carașul, Nera sau Cerna, au fost înregistrate, în primăvara anului 2005, valori ridicate ale debitului.

Principalele zone inundate din județul Timiș au fost arealele din jurul localităților: Timișoara, Lugoj, Recaș, Gătaia, Deta, Foeni, Mănăștiur, Margina, precum și alte comune și sate învecinate (Belinț, Birda, Chevereșu Mare, Dumbrava, Foeni, Topolovățu Mare, Ghiroda etc).

⁶ Otiman Păun Ioan – „Dezvoltarea rurală durabilă a României în contextul integrării europene”

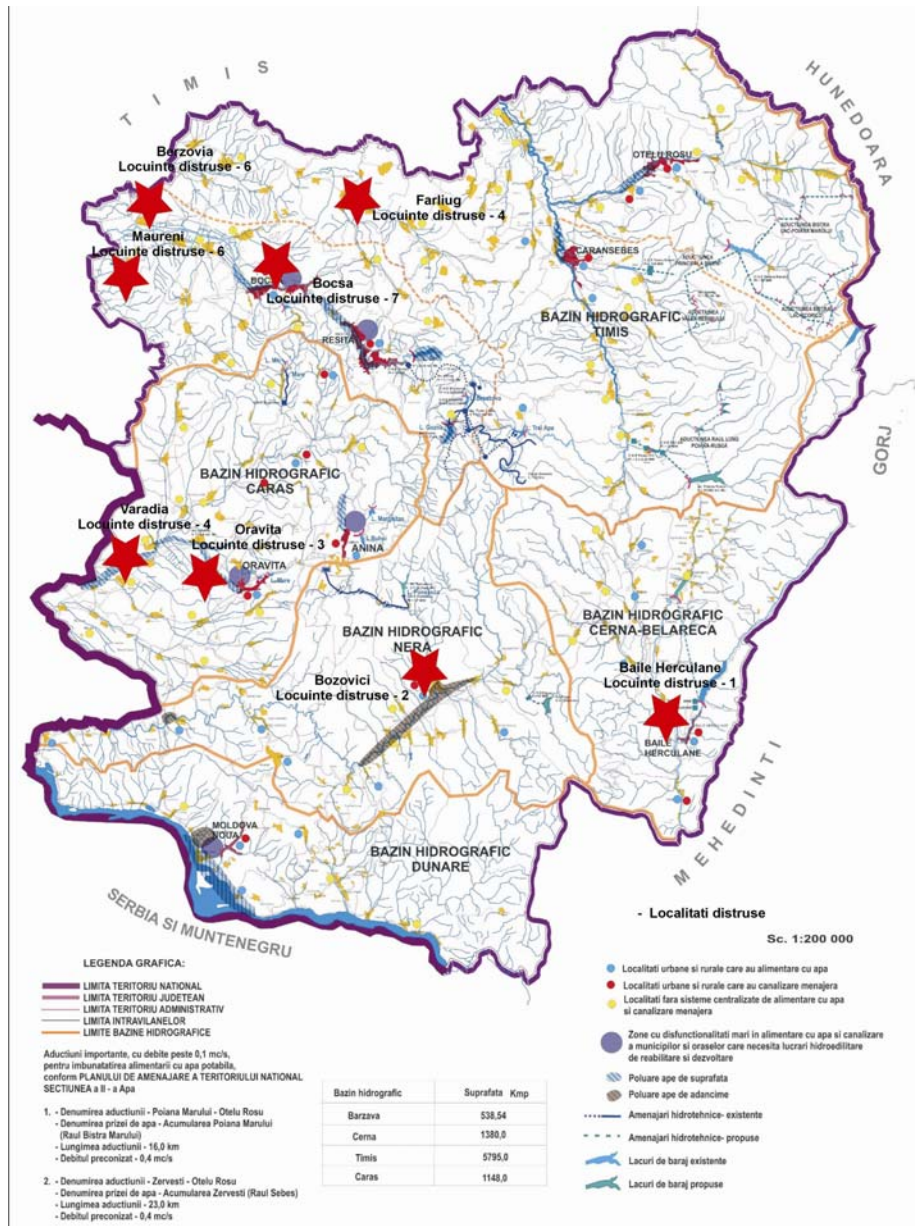

Figura VI.2. Evoluția inundațiilor și efectele acestora în perioada 17.04. – 20.04.2005 în județul Caraș-Severin
Sursa: www.cjcs.ro

Inundațiile din primăvara anului 2005 au distrus, în județele Timiș și Caraș-Severin, 17 construcții hidrotehnice cu rol de apărare, 8845 de gospodării și anexe, 75 de obiective social-economice, căi de comunicații, poduri, poște și au fost inundate 34 000 de hectare de teren agricol.

VI.2. Factori favorabili și nefavorabili ai dezvoltării zonelor rurale

VI.2.1. Zone rurale în care prevalează factorii favorabili dezvoltării

Zonele rurale în care prevalează factorii favorabili dezvoltării economico-sociale sunt caracterizate printr-un larg evantai de resurse naturale (în principal resurse minerale ale subsolului, vegetație forestieră, suprafețe agricole productive, elemente valoroase ale mediului natural), precum și prin dezvoltarea unor activități neagricole și multiplicarea resurselor de venituri. Localizarea unora dintre aceste zone în spațiile periurbane ale marilor orașe are drept rezultat un procent ridicat de forță de muncă calificată, o ofertă ridicată de locuri de muncă și posibilitatea cooperării în direcția infrastructurilor sociale și tehnice.

În aceste zone trebuie urmărite obiective cum ar fi:

- promovarea diversificării activităților economice;
- implantarea de întreprinderi mici și mijlocii cu profil agricol, industrial, artizanal, comercial și servicii;
- dezvoltarea infrastructurii tehnice;
- utilizarea eficientă a resurselor naturale, acordând atenție creării condițiilor specifice pentru dezvoltarea activităților de recreere și turism rural;
- transformarea agriculturii într-o activitate performantă și diversificată;
- dezvoltarea potențialului uman;
- îmbunătățirea infrastructurii sociale și a condițiilor de viață;
- reabilitarea, protecția și conservarea zonelor cu valoare naturală și de peisaj;
- implicarea populației locale în procesul de dezvoltare a acestor zone.

În Regiunea Vest au fost identificate două zone favorabile dezvoltării rurale care sunt prezentate mai jos și caracterizate cu ajutorul celor șase criterii, pentru fiecare criteriu menționându-se elementele favorabile dezvoltării (punctele tari) și elemente defavorabile dezvoltării (punctele slabe).

I. Județele Caraș-Severin și Hunedoara:

Zonele Porțile de Fier – Valea Cernei – Tismana și Țara Hațegului Munții Retezat

Tabel VI.. Zone favorabile dezvoltării rurale în județele
Caraș-Severin și Hunedoara

Criteriul	Elementele favorabile	Elementele defavorabile
1. Fizico-geografic	<i>Rezervații ale biosferei și parcuri naționale Numeroase rezervații și monumente ale naturii</i>	<i>Zone muntoase</i>
2. Demografic	<i>Comune de dimensiuni medii și mari În general, stabilitate demografică sau tendințe de creștere ușoară</i>	<i>Densitate redusă Ușoară tendință de îmbătrânire demografică</i>
3. Economic	<i>O bună reprezentare a sectorului animal Potențial forestier ridicat Atracție turistică ridicată și foarte ridicată Bună reprezentare a activităților neagricole</i>	<i>Număr mic de întreprinzători care activează în spațiul rural Activități economice insuficient diversificate Capacitate redusă de reînnoire a forței de muncă</i>
4. Locuire și utilități	<i>Locuințe construite din materiale durabile Pondere mai ridicată a locuințelor racordate la rețeaua de apă</i>	<i>Număr mic de locuințe noi</i>
5. Infrastructură	<i>Acces relativ bun la drumurile principale și la rețeaua de căi ferate</i>	<i>Nivel scăzut de conectare la rețeaua telefonică și de acces la Internet</i>
6. Mediu și factori naturali de risc	<i>Planuri de acțiune pentru protecția mediului</i>	<i>Accidental au loc alunecări și prăbușiri de terenuri Risc seismic ridicat în centrul zonei</i>

II. Județele Timiș și Arad:

Zona de câmpie

Tabel VI.. Zone favorabile dezvoltării rurale în județele Timiș și Arad

Criteriul	Elementele favorabile	Elementele defavorabile
1. Fizico-geografic	<i>Rezervații și monumente ale naturii</i>	
2. Demografic	<i>Comune medii și mari Balanța pozitivă a migrației nete Îmbătrânire demografică incipientă</i>	<i>Numărul de locuitori stabil sau în scădere și capacitate medie de regenerare demografică</i>
3. Economic	<i>Forță de muncă calificată Bună reprezentare a activităților industriale Posibilități de cooperare cu centrele urbane Procent ridicat de teren arabil în total teren agricol</i>	<i>Economie bazată în principal pe desfășurarea activităților agricole Capacitate scăzută de reînnoire a forței de muncă</i>
4. Locuire și utilități	<i>Suprafața de locuit mai mare (spațiul de locuit / persoană mai mare decât media pe țară) Pondere mai ridicată a locuințelor cu alimentare cu apă în interior</i>	<i>Predomină clădirile vechi, cel mai mic număr de locuințe construite în ultimii 30 de ani</i>
5. Infrastructură	<i>Procent ridicat al populației care beneficiază de alimentare cu apă din sisteme centralizate Aprovizionare cu gaz și conectare la rețeaua telefonică (50% din zonă) Acces bun la principalele drumuri și rețeaua de căi ferate</i>	<i>Număr insuficient de drumuri modernizate</i>
6. Mediu și factori naturali de risc	<i>Planuri de acțiune pentru protecția mediului</i>	<i>Soluri degradate Risc seismic ridicat Riscul inundațiilor Potențial de producere a unor calamități naturale Prezența industriilor poluante</i>

VI.2.2. Zone rurale în care predomină factorii defavorabili dezvoltării

„Zonele rurale aflate în dificultate sunt microregiuni, zone punctiforme, unde au apărut disfuncționalități, perturbații de dezvoltare, presiuni asupra mediului înconjurător sau acțiuni sociale nocive, ca efect al unor măsuri politice aberante (cazul satelor sistematizate), depopulării prin exod rural etc. Fiecare zonă în dificultate, fiecare microregiune care se confruntă cu probleme sociale, economice sau ecologice, fiecare sat în parte este un caz aparte și presupune un program adecvat de dezvoltare rurală.”⁷

Aceste zone rurale în care predomină factorii defavorabili dezvoltării sunt caracterizate prin lipsa unei diversificări a activităților economice, ceea ce dă o dependență excesivă de agricultură. Activitățile economice au o eficiență scăzută, datorită numărului mic de activități viabile ponderii scăzute a sectorului creșterii animalelor, deficiențelor în tehnologiile agricole și în marketingul produselor agricole.

Infrastructura socială este critică, infrastructurile de alimentare cu apă și de canalizare sunt inexistente, accesul la principalele șosele și la rețeaua de căi ferate în anumite perioade ale anului este dificil sau practic inexistent. Degradarea solurilor este în continuă creștere, în principal în ceea ce privește solul, apele de suprafață și vegetația forestieră.

Aceste zone pot fi considerate *zone sărace*.

Principala preocupare privind aceste zone constă în scoaterea lor din condițiile de sărăcie. Statul, prin elaborarea și implementarea unor politici economice și sociale adecvate, are posibilitatea de a sprijini dezvoltarea rurală a acestor zone. Politicile de sprijinire a zonelor rămase în urmă pot fi îndreptate spre următoarele domenii:

- realizarea și modernizarea infrastructurilor tehnice;
- promovarea și realizarea unei agriculturi diversificate și performante;
- diversificarea activităților economice din spațiul rural ;
- accelerarea procesului de privatizare în agricultură;
- acordarea de prime de instalare tinerilor agricultori;
- reducerea impozitelor și taxelor, pe termene variabile, pentru întreprinzătorii care dezvoltă, în spațiul rural, activități economice conexe agriculturii;
- acordarea de credite cu dobândă bonificată și perioade de grație mai îndelungată pentru agenții economici care investesc în aceste zone;
- orientarea gospodăriilor agricole spre activități viabile;
- îmbunătățirea infrastructurilor sociale;
- protecția, reabilitarea și salvagardarea factorilor mediului natural;
- încurajarea agroturismului și a producției ecologice;
- implicarea populației locale în procesul de dezvoltare rurală etc.

Aceste localități, rămase în urmă prin reducerea drastică a activității economice, nu mai au potențialul economic de autoadministrare și dezvoltare.

⁷ Otiman Păun Ioan – „Dezvoltarea rurală durabilă a României în contextul integrării europene”

În primul rând, aceste zone trebuie delimitate spațial și diagnosticate în sensul cunoașterii din interior a cauzelor care le determină subdezvoltarea. Apoi, în funcție de cauzele specifice identificate în urma studiilor întreprinse, pot fi întocmite programe în diverse domenii, cum ar fi: reorientarea producției agroalimentare, sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii care desfășoară activități nonagricole sau complementare agriculturii, extinderea economiei neagricole sau complementară agriculturii, reconversia forței de muncă din rural etc.

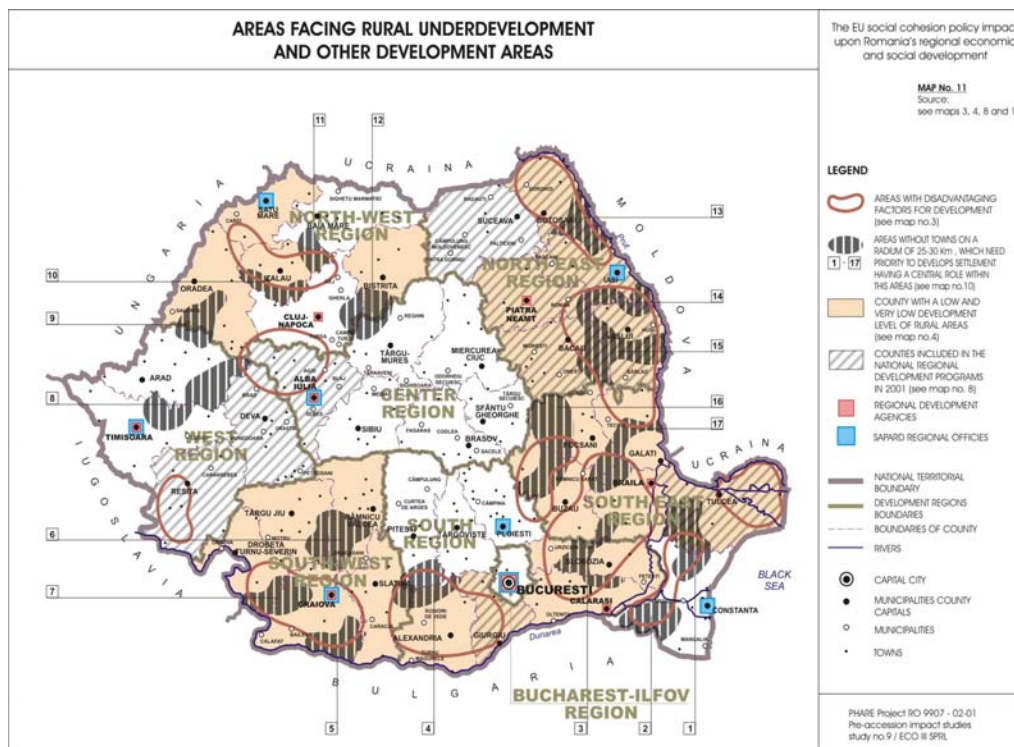

Figura VI.2. Zonele rurale subdezvoltate din România

Cele două mari zone rurale în care predomină factorii defavorabili dezvoltării economico-sociale, identificate în Regiunea Vest, sunt următoarele:

I. Județul Caraș-Severin:

Sudul Regiunii Vest

Tabel VI.. Zone rurale în care predomină factorii defavorabili dezvoltării rurale în județul Caraș-Severin

Criteriaul	Elementele defavorabile	Elementele favorabile
1. Fizico-geografic	Zonă montană	Rezervații ale biosferei și parcuri naționale Rezervații și monumente ale naturii
2. Demografic	Densitatea populației scăzută Declin demografic datorat ratei natalității scăzute, ratei mortalității foarte ridicate și îmbătrânirii avansate a populației Capacitate scăzută de reînnoire a populației și a forței de muncă	
3. Economic	Dezvoltarea sectorului zootehnic foarte redusă Activități industriale subdezvoltate Nivel scăzut de ocupare a forței de muncă Capacitate scăzută de reînnoire a forței de muncă	Ferme individuale relativ mari Potențial forestier ridicat Atractivitate turistică ridicată și foarte ridicată
4. Locuire și utilități	Procent scăzut de case construite după 1970 Foarte puține instalații de apă în interior	Spațiul de locuire mai mare decât media pe țară Procent ridicat de case construite din materiale durabile
5. Infrastructură	Procent minim de populație alimentată cu apă din sisteme centralizate Nivel scăzut de conectare la rețeaua telefonică Lipsește accesul direct la șosele principale și la rețeaua de căi ferate	
6. Mediu și factori naturali de risc	Aer poluat Soluri puternic degradate în partea de vest Risc seismic crescut Accidental alunecări și prăbușiri de teren Riscul inundațiilor	Ape și păduri nepoluate

II. Județele Arad și Hunedoara:

Munții Apuseni

Tabel VI.. Zone rurale în care predomină factorii defavorabili dezvoltării rurale în județele Arad și Hunedoara

Criteriul	Elementele defavorabile	Elementele favorabile
1. Fizico-geografic	<i>Zonă predominant muntoasă Accidental alunecări și prăbușiri de teren Resurse de apă reduse Riscul inundațiilor</i>	<i>Parcuri naturale și rezervații, monumente naturale Mare complexitate a resurselor naturale</i>
2. Demografic	<i>Predomină comune mici și foarte mici cu o densitate redusă a populației Declin demografic datorat migrației și îmbătrânirii populației Rata mortalității relativ ridicată Capacitate scăzută de reînnoire demografică</i>	
3. Economic	<i>Slaba dezvoltare a șeptelului Nivel scăzut al activităților industriale Procent scăzut al activităților neagricole</i>	<i>Nivel ridicat al resurselor forestiere Atractivitate turistică ridicată</i>
4. Locuire și utilități	<i>Număr mic de locuințe noi</i>	<i>Instalații de apă în interiorul locuințelor în general în proporție mai mare decât media pe țară</i>
5. Infrastructură	<i>Nivel scăzut de electrificare și de conectare la rețeaua telefonică Circa 50% din comune nu au acces direct la șoselele principale și la rețeaua de căi ferate</i>	
6. Mediu și factori naturali de risc	<i>Aer, păduri și ape poluate</i>	<i>Posibilitatea practicării ecoturismului</i>

